

Giuliano da Empoli

El mag del Kremlin

Traducció de Josep M. Pinto

Giuliano da Empoli

El mag del Kremlin

Traducció de Josep Maria Pinto

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Le Mage du Kremlin*
© Éditions Gallimard, París, 2022

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.
La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté
l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.
En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.
A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors
perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.
Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar
o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web
www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Primera edició: abril del 2023

© de la traducció: Josep Maria Pinto González, 2023

Amb el suport del Departament de Cultura

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: Grup62

DIPÒSIT LEGAL: B. 4.496-2023
ISBN: 978-84-297-8089-5

Des de feia temps es deien sobre ell les coses més diverses. Hi havia qui afirmava que s'havia retirat en un monestir del mont Atos per pregar entre les pedres i les sargantanes, altres juraven que l'havien vist en una vil·la de Sotogrande agitant-se enmig d'un núvol de models plenes fins dalt de cocaïna. Altres, encara, sostenien que havien trobat el seu rastre a la pista de l'aeroport de Sharjah, al quarter general de les milícies del Donbàs, o entre les ruïnes de Mogadiscio.

Des que Vădim Barànov havia dimitit del càrrec de conseller del Tsar, les històries sobre ell, en comptes d'apagar-se, s'havien multiplicat. Això passa, de vegades. L'aura de la majoria d'homes poderosos prové de la posició que ocupen. A partir del moment que la perden, és com si algú hagués arrencat l'endoll. Es desinflen com aquells ninots que hi ha a l'entrada dels parcs d'atraccions. Ens hi creuem pel carrer i no arribem a entendre com un tipus d'aquesta mena ha pogut suscitar tantes passions.

Barànov pertanyia a una raça diferent. Tot i que, en realitat, jo no hauria sabut dir a quina. Les fotos presentaven el retrat d'un home robust, però no atlètic, vestit quasi sempre amb colors foscos, i amb la roba lleugera-

ment massa ampla. Tenia una cara banal, potser una mica infantil, el to de pell pàl·lid, els cabells negres, molt llisos, i un pentinat com de primera comunió. En un vídeo, filmat al marge d'una trobada oficial, se'l veu com riu, cosa molt rara a Rússia, on un simple somriure es considera un signe d'estupidesa. De fet, feia la impressió que la seva aparença no li preocupava gens. Un tret curiós, si pensem que el seu ofici consistia justament en això: disposar miralls en cercle per transformar una guspira en un encanteri.

Barànov avançava per la vida envoltat d'enigmes. L'única cosa més o menys certa era la seva influència sobre el Tsar. Durant els quinze anys que va passar al seu servei, va contribuir de manera decisiva a l'edificació del seu poder.

L'anomenaven el «mag del Kremlin», el «nou Rasputin». En aquella època no tenia un paper ben definit. Es manifestava al despatx del president quan ja s'havien tractat els afers ordinaris. No eren les secretàries, qui l'avisaven. Pot ser que fos el Tsar en persona qui el convocava per la línia directa. O bé ell mateix endevinava el moment exacte gràcies als seus talents prodigiosos, de què tothom parlava sense que ningú fos capaç de dir amb precisió en què consistien. De vegades algú s'hi afegia. Un ministre en voga o l'amo d'una empresa de l'Estat. Però com que a Moscou, per principi i des de fa segles, ningú no diu res, ni tan sols la presència d'aquests testimonis ocasionals arribava a aclarir les activitats nocturnes del Tsar i del seu conseller. Però de vegades se'ns informava de les conseqüències. Per exemple, un matí Rússia s'havia despertat assabentant-se de la detenció de l'home de negocis més ric i més conegut del país, el símbol mateix del nou sistema capitalista. Una altra vegada, tots els presidents de les

repúbliques de la Federació, elegits pel poble, havien estat suspesos. A partir d'aleshores seria el Tsar i ningú més qui els nomenaria, havien anunciat en el primer noticiari del matí als ciutadans encara mig adormits. Però la majoria de vegades els fruits d'aquests insomnis restaven invisibles. I fins uns anys més tard no es notaven canvis que aleshores semblaven del tot naturals, tot i que en realitat fossin el producte d'una activitat meticulosa.

En aquella època, Barànov era molt discret, no se'l veia enlloc, i la idea de concedir una entrevista no li passava pel cap. Però tenia una singularitat. De tant en tant, escrivia, o un petit assaig que publicava en una obscura revista independent, o un estudi d'estratègia militar destinat a la cúpula de l'exèrcit, de vegades fins i tot un relat on mostrava una inspiració paradoxal en la millor tradició russa. No signava mai aquells textos amb el seu nom, però hi escampava al·lusions que resultaven ser clau per interpretar el món nou sorgit dels insomnis del Kremlin. En tot cas, és el que creien els cortesans moscovites i les cancelleries estrangeres, que rivalitzaven per ser els primers a descodificar les obscures fórmules de Barànov.

El pseudònim darrere del qual s'amagava en aquelles ocasions, Nicolas Brandeis, afegia un element més de confusió. Els més diligents havien reconegut sota aquest nom el d'un personatge menor d'una novel·la secundària de Joseph Roth. Un tàrtar, una mena de deus ex machina que feia la seva aparició en els moments decisius de la narració i immediatament després s'esvaïa. «No cal cap mena de vigor per conquerir el que sigui», deia, «tot està podrit i se't rendeix, però deixar-se anar, saber-ho fer, això és el que compta». Així, de la mateixa manera que els personatges de la novel·la de Roth s'interrogaven sobre les accions

del tàrtar, la formidable indiferència del qual era la garantia del seu èxit, les jerarquies del Kremlin, i els que les envoltaven, anaven a la cacera del més mínim indici susceptible de revelar el pensament de Barànov i, a través d'aquest, les intencions del Tsar. Una missió encara més desesperada pel fet que el mag del Kremlin estava convençut que el plagi era la base del progrés; per aquesta raó no es comprenia mai fins a quin punt expressava les seves idees o jugava amb les d'algú altre.

L'apoteosi d'aquest equívoc es va produir un vespre d'hivern en el decurs del qual la massa compacta de les berlines oficials, amb el seu seguici de sirenes i de guarda-espallles, va aterrar en el petit teatre d'avantguarda on es representava una obra en un acte l'autor de la qual es deia Nicolas Brandeis. Es va poder veure aleshores com feien cua banquers, magnats del petroli, ministres i generals de l'FSB, amb les seves amants cobertes de safirs i de robins, per instal·lar-se a les butaques esbotzades d'una sala que fins aleshores no sabien ni que existís, a fi d'assistir a un espectacle que, de principi a fi, es mofava dels tics i de les pretensions culturals dels banquers, dels magnats del petroli, dels ministres i dels generals de l'FSB. «En un país civilitzat esclataria una guerra civil», afirmava en un cert moment l'heroi de l'obra, «però a casa nostra no hi ha ciutadans, així que serà una guerra entre lacais. No és pitjor que una guerra civil, però és una mica més repugnant, més miserable». Aquell vespre no es va veure Barànov a la sala però, per prudència, els banquers i els ministres van aplaudir sorollosament: alguns donaven per fet que l'autor observava la platea a través d'un minúscul ull de bou situat a la dreta de la llotja.

Malgrat tot, ni tan sols aquestes distraccions una mica

puerils havien aconseguit dissipar el malestar de Barànov. A partir d'un cert moment, el petit cercle de persones que tenien l'ocasió de trobar-lo havia començat a atribuir-li un humor cada cop més fosc. Es deia que estava inquiet, cansat. Que pensava en una altra cosa. Havia començat massa aviat i ara s'avorria. Fins i tot d'ell mateix. I del Tsar. El qual, en canvi, no s'avorria mai. I se n'adonava. I començava a odiar-lo. Què? T'he portat fins aquí i tens la barra d'avorrir-te? No s'ha de subestimar mai la naturalesa sentimental de les relacions polítiques.

Fins al dia que Barànov va desaparèixer. Una breu nota del Kremlin havia anunciat la dimissió del conseller polític del president de la Federació de Rússia. Aleshores es va perdre tot rastre d'ell, a banda d'aquelles aparicions periòdiques en una o altra banda del món que ningú havia confirmat mai.

Quan vaig arribar a Moscou uns anys més tard, el record de Barànov planava com una ombra vaga que, alliberada d'un cos d'altra banda considerable, era lliure de manifestar-se aquí i allà, cada vegada que semblava útil evocar-lo per il·lustrar una mesura particularment obscura del Kremlin. I, com que Moscou —indexifrabable capital d'una època nova els contorns de la qual ningú no aconseguia definir— s'havia trobat de manera inesperada al davant de tot de l'escenari, l'antic mag del Kremlin tenia els seus exegetes fins i tot entre nosaltres, els estrangers. Un periodista de la BBC havia rodat un documental en el qual atribuïa a Barànov la responsabilitat de la implantació en política dels artificis del teatre d'avantguarda. Un dels seus col·legues havia escrit un llibre en què el descrivia com una mena de prestidigitador que feia aparèixer i desaparèixer personatges i partits amb

un simple espetec de dits. Un professor li havia consagrat una monografia: *Vàdim Barànov i la invenció de la Fake Democracy*. Tothom es preguntava sobre les seves activitats més recents. Encara tenia influència sobre el Tsar? Quin paper havia exercit en la guerra contra Ucraïna? I quina havia estat la seva contribució en l'elaboració de l'estratègia de propaganda que havia produït efectes tan extraordinaris en els equilibris geopolítics del planeta?

Personalment, jo seguia totes aquelles elucubracions amb una certa indiferència. Els vius sempre m'han interessat menys que els morts. Em sentia perdut en el món fins al moment que descobria que podia passar la major part del temps en companyia d'aquests, abans que avorrir-me amb els meus contemporanis. Per això, en aquella època, a Moscou, com en qualsevol altre lloc, freqüentava sobretot les biblioteques i els arxius, alguns restaurants i un cafè on els cambrers s'acostumaven de mica en mica a la meua presència solitària. Fullejava vells llibres, passejava enmig de la pàl·lida llum de l'hivern i cada tarda renaixia dels vapors dels banys del carrer Selezniovskaia. Més tard, al vespre, un petit bar de Kitai-Górod tancava generosament darrere meu les portes del repòs i de l'oblit. Al meu costat, quasi pertot arreu, caminava un magnífic fantasma en el que jo havia reconegut un aliat potencial per a alguns raonaments a què em lliurava.

Aparentment, Ievgueni Zamiatin era un autor de principis del segle xx, nascut en un poble de gitanos i de lladres de cavalls, detingut i deportat per l'autoritat tsarista pel fet d'haver pres part en la revolució de 1905. Aquest escriptor apreciat pels seus relats també havia estat enginyer naval a Anglaterra, on havia construït trencaglaços. Després de tornar a Rússia l'any 1918 per participar en la

revolució bolxevic, Zamiatin havia entès ràpidament que el paradís de la classe obrera no estava en l'ordre del dia. Aleshores va començar a escriure una novel·la: *Nosaltres*. I aleshores es va produir un d'aquells fenòmens increïbles que ens fan entendre de què parlen els físics quan evocuen la hipòtesi de l'existència simultània d'universos paral·lels.

El 1922, Zamiatin havia deixat de ser un simple escriptor i s'havia convertit en una màquina del temps. Perquè pensava que estava escrivint una crítica ferotge del sistema soviètic en construcció. Els seus propis censors l'havien llegida així, i per aquesta raó n'havien prohibit la publicació. Però en realitat Zamiatin no s'adreçava a ells. Sense adonar-se'n, havia travessat un segle per adreçar-se directament a la nostra era. *Nosaltres* pintava una societat governada per la lògica, en la qual tot es convertia en xifres, i on la vida de cada individu estava regulada en els més mínims detalls per garantir una eficàcia màxima. Una dictadura implacable però confortable que permetia que qualsevol persona compongués tres sonates en una hora prement senzillament un botó, i on les relacions entre els sexes s'ajustaven mitjançant un mecanisme automàtic, que determinava les persones més compatibles per formar parella i que permetia acoblar-se amb cadascuna d'aquelles. Tot era transparent en el món de Zamiatin, fins i tot al carrer, on una membrana decorada com una obra d'art enregistrava la conversa dels vianants. D'altra banda, és evident que en un lloc com aquell el vot també havia de ser públic: «Diuen que els antics votaven d'alguna manera en secret, d'amagatotis, com lladres», declara en un cert moment el personatge principal, D-503. «El que no s'ha establert mai exactament és de què servia tot aquest mis-

teri [...]. Nosaltres no amaguem res, no ens fa vergonya res: celebrem les eleccions obertament, lleialment, en ple dia. Jo veig que tothom vota pel Benefactor; tothom em veu votar pel Benefactor».

Des que l'havia descobert, Zamiatin havia esdevingut la meua obsessió. Em semblava que la seva obra concentrava totes les qüestions de la nostra època. *Nosaltres* no només descrivia la Unió Soviètica, explicava sobretot el món llis, sense asperitats, dels algoritmes, la matriu global en construcció i, enfront d'aquesta, la irremeiable insuficiència dels nostres cervells primitius. Zamiatin era un oracle, no s'adreçava només a Stalin: abastava tots els dictadors futurs, des dels oligarques de Silicon Valley fins als mandarins del partit únic xinès. El seu llibre era l'arma final contra el rusc digital que començava a recobrir el planeta, i el meu deure consistia a desenterrar-la i apuntar-la cap a la direcció adequada. L'autèntic problema era que els mitjans de què jo disposava no eren exactament capaços de fer tremolar Mark Zuckerberg ni Xi Jinping. Sota el pretext que, després d'escapar-se de Stalin, Zamiatin havia acabat la seva vida a París, havia arribat a convèncer la meua universitat que financés una recerca sobre ell. Una editorial havia manifestat un vague interès pel projecte d'una reedició de *Nosaltres*, i un amic productor de documentals no s'havia mostrat hostil a la idea de fer-ne alguna cosa. «Mira de trobar material mentre siguis a Moscou», m'havia dit mentre assaboria un Negroni en un bar del 9è districte de París.

Però des que havia arribat a Moscou, m'havia distret de la meua missió el descobriment que aquesta ciutat despietada era capaç de produir encanteris delicats com els que jo experimentava cada dia aventurant-me pels

carrerons glaçats de Petrovka i de l'Arbat. La malenconia que es desprenia de les impenetrables façanes estalinianes es difuminava en els pàl·lids reflexos de les antigues mansions de boiars, i la neu mateixa, transformada en fang per les rodes de la interminable processó de berlines negres, retrobava la seva puresa als patis i els jardins ocults que murmuraven les històries d'un temps passat.

Totes aquelles temporalitats, els anys vint de Zamiatin i el futur distòpic de *Nosaltres*, les cicatrius de Stalin gravades en la ciutat i les empremtes més amables del Moscou prerevolucionari, es creuaven en mi i produïen el desajust que constituïa aleshores la meva condició de vida normal. Tot i això, no em desinteressava del tot del que passava al meu voltant. En aquella època havia deixat de llegir diaris, però les xarxes socials satisfien abundantment les meves necessitats limitades d'informació.

Entre els perfils russos que seguia, hi havia sobretot el d'un tal Nicolas Brandeis. Es tractava probablement d'un estudiant entaforat en un piset a Kazan, més que no pas del mag del Kremlin, però davant del dubte, el llegia. A Rússia ningú no sap res, has de fer amb el que tens, o anar-te'n. No era gran cosa, perquè Brandeis només publicava una frase cada deu o quinze dies, no comentava mai l'actualitat, camuflava fragments literaris, citava estrofes de cançons o feia referència a la *Paris Review*... cosa que tendia a reforçar la tesi de l'estudiant de Kazan.

«Tot està permès al Paradís, menys la curiositat».

«Si el teu amic és mort no l'enterris. Queda't una mica apartat i espera. Els voltors arribaran i faràs un munt de nous amics».

«No hi ha res més trist al món que veure com una fa-

mília sana i forta queda reduïda a no res per una estúpida banalitat. Per exemple, per una bandada de llops».

Aquell jove tenia una mena d'enginy força ombrívola, però s'adaptava prou bé al caràcter local.

Un vespre, en comptes d'adreçar-me cap al meu bar habitual, em vaig quedar llegint a casa. Havia llogat dues habitacions a l'últim pis d'un bonic edifici dels anys cinquanta, construït per presoners de guerra alemanys, una mena de marca d'estànding moscovita: potència i confort burgesos, arrelats, com sempre aquí, en una sòlida base d'opressió. A la finestra, les lluors ataronjades de la ciutat quedaven amortides per les fuetades d'una nevada nerviosa. A l'apartament regnava el clima d'improvisació que tinc tendència a reproduir pertot arreu: piles de llibres, caps de fast food i ampolles de vi mig buides. La veu de Marlene Dietrich aportava un toc decadent a l'ambient i reforçava el sentiment d'estranyesa que en aquella època constituïa la font principal dels meus plaers.

Havia deixat córrer Zamiatin per un relat de Nabokov, que em feia adormir de mica en mica, com de costum: l'hoste del Montreux Palace sempre ha estat una mica massa refinat per al meu gust. Sense que ni tan sols me n'adonés, cada dos minuts la meua mirada deixava el llibre a la recerca de reconfort i anava a petar inevitablement a la malèfica *tablet*. I allà, perduda entre les indignacions del moment i les fotos de coales, va aparèixer de sobte aquesta frase: «Entre els nostres murs transparents com teixits amb aire centellejant, vivim a la vista de tots, sempre inundats de llum. No tenim res a amagar-nos els uns als altres». Zamiatin. Veure com sorgia en el meu perfil de notícies em va fer l'efecte d'un cop de martell. Quasi automàticament vaig afegir al tuit de Brandeis la següent

frase, procedent de *Nosaltres*: «A més, això alleugereix la feina noble i pesada dels Guardians. Altrament, qui sap el que podria passar».

I vaig llançar la *tablet* a l'altra punta de l'habitació per obligar-me a reprendre la lectura del llibre. Per venjar-se, l'endemà al matí, mentre el recuperava de sota els coixins, l'objecte infernal em va assenyalar la recepció d'un nou missatge. «No sabia que a França encara llegissin Z». Brandeis m'havia escrit a les tres de la matinada. Vaig contestar sense pensar: «Z és el rei secret de la nostra època». I aleshores va aparèixer una pregunta: «Quant de temps es queda a Moscou?».

Breu moment de vacil·lació: com pot ser que aquest jove estudiant conegui els meus desplaçaments? Aleshores em vaig adonar que es podia deduir a partir d'alguns tuits meus de les darreres setmanes, potser llegint una mica entre línies, que jo era aquí. Vaig contestar que encara no ho sabia exactament, i vaig sortir cap a la ciutat glaçada per prosseguir els rituals quotidians de la meva existència solitària. Quan vaig tornar a ser a casa, m'esperava un nou missatge: «Si continua interessat en Z, li puc ensenyar una cosa».

Per què no? No hi tenia res a perdre. En el pitjor dels casos, coneixeria un estudiant apassionat per la literatura. Una mica lúgubre segons com, però aquest és un problema que uns quants gots de vodka generalment aconseguen alleujar.